

บทที่ 3

บทบาทการค้นหาคความจริงของศาลในคดีอาญาและหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ในต่างประเทศ

การดำเนินคดีอาญามีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การค้นหาคความจริง¹ โดยรูปแบบกระบวนการในการค้นหาคความจริงในการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งในบทที่ 3 จะกล่าวถึงบทบาทในการค้นหาคความจริงของศาลในต่างประเทศ โดยจะกล่าวถึงบทบาทของศาลในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งบทบาทของศาลในการค้นหาคความจริงของทั้ง 2 ระบบกฎหมายนี้ จะมีความแตกต่างกันอย่างมาก และนอกจากนี้ในบทที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ซึ่งเป็นหลักที่ใช้เฉพาะในการดำเนินคดีอาญา โดยจะศึกษาว่าในประเทศระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาคความจริงที่แตกต่างกันนั้น จะมีผลถึงการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) มาใช้บังคับ หรือไม่ อย่างไร โดยในลำดับแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบาทในการค้นหาคความจริงของศาลในต่างประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 บทบาทในการค้นหาคความจริงของศาลในต่างประเทศ

การค้นหาคความจริงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา โดยเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การพิพากษาคตัดสินลงโทษผู้กระทำผิดหรือปล่อยตัวผู้บริสุทธิ์ไป ศาลถือเป็นองค์กรที่มีส่วนสำคัญขององค์กรหนึ่งในการค้นหาคความจริง โดยศาลจะเป็นองค์กรสุดท้ายที่ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานทั้งหลายที่เกี่ยวกับคดี โดยความจริงที่ปรากฏในชั้นพิจารณาของศาลนั้นจะนำไปสู่การตัดสินชี้ขาดคดีที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความ ดังนั้นบทบาทของศาลในการค้นหาคความจริงนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งในปัจจุบันนี้บทบาทของศาลในการค้นหาคความจริงในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) จะมีความแตกต่างกันเนื่องจากหลักการดำเนินคดีอาญาที่ใช้ในแต่ละระบบกฎหมายมีความ

¹ คณิต ฒ นคร. (2529). “ฐานะของผู้ถูกกล่าวหา.” *บทบัญญัติ*, 42(2). น. 15.

แตกต่างกันดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงทั้งในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และซีวิลลอว์ (Civil Law) มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)

ในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น ประเทศอังกฤษที่แต่เดิมการดำเนินคดีอาญานั้นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) โจทก์เป็นเอกชนคนหนึ่งและผู้ถูกฟ้องเป็นเอกชนอีกคนหนึ่ง ซึ่งทั้งผู้ฟ้องและผู้ถูกฟ้องต่างมีฐานะเท่าเทียมกัน ลักษณะการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างโจทก์จำเลยที่มีฐานะเท่าเทียมกัน ศาลซึ่งเป็นคนกลางทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดจะไม่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงมากนัก ศาลจะวางเฉย (passive) ปล่อยให้คู่ความสองฝ่ายต่อสู้กัน การค้นหาความจริงของศาลในประเทอังกฤษจะเป็นไปตามระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ (Adversary System) ศาลเพียงแต่พิจารณาว่าพยานหลักฐานที่คู่ความแต่ละฝ่ายนำเสนอมานั้นได้มาโดยชอบด้วยกฎเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่เปรียบเสมือนกรรมการตัดสินเกมส์กีฬา ซึ่งในระบบคอมมอนลอว์ (common law) บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงอาจแยกได้ 2 กรณี คือ ศาลที่มีลูกขุน (Crown Court) และศาลที่ไม่มีลูกขุน (Magistrates Court)

3.1.1.1 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในศาลที่มีลูกขุน (Crown Court)

การพิจารณาคดีในศาลที่มีลูกขุนจะแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนการทำคำวินิจฉัยและขั้นตอนทำคำพิพากษา ขั้นตอนทำคำวินิจฉัยลูกขุนจะเป็นผู้รับผิดชอบ โดยลูกขุนจะวินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ การที่ให้ลูกขุนซึ่งเป็นคนธรรมดาทั่วไปเข้ามาตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ นั้นเป็นการเปิดช่องให้ประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจตุลาการและเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจตุลาการด้วยอีกทางหนึ่ง เมื่อลูกขุนซึ่งเป็นคนธรรมดาทั่วไปไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายเข้ามาทำหน้าที่ตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์นั้น การนำพยานหลักฐานต่างๆเข้ามาสู่การรับรู้ของลูกขุนจึงต้องเป็นไปโดยเคร่งครัด ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จึงมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์อย่างเคร่งครัดโดยจะมีบทคัดพยาน (exclusionary rule) เพื่อไม่ให้พยานหลักฐานที่มีลักษณะต้องห้ามเข้ามาสู่การรับรู้ของลูกขุนซึ่งอาจทำให้เกิดความไขว้เขวหรือเข้าใจผิดได้ โดยในระหว่างการสืบพยานเพื่อให้ลูกขุนพิจารณาว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่นั้นศาลจะทำหน้าที่คอยควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ศาลจะไม่ซักถามพยานด้วยตนเองการซักถามพยานจะเป็นหน้าที่ของคู่ความ เว้นแต่จะเป็นการซักถามพยานเพื่อความชัดเจนแน่นอนหรือให้ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี แต่ศาลจะไม่สามารถสืบพยานนอกเหนือจากที่คู่ความ

ในคดีนำสืบ² โดยประเทศในระบบคอมมอนลอว์นี้เชื่อว่า จะพบความจริงแห่งคดีได้จะต้องให้ คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้เชิงแข่งขันกัน³ โดยประเทศอังกฤษซึ่งเป็นแม่แบบของระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) นั้นถือว่า หน้าที่ในการสืบพยานเป็นของทนายความไม่ใช่ของผู้พิพากษาที่จะ กระทำ เพราะจะถือว่าผู้พิพากษามีอคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง⁴ การถามพยานของศาลจะกระทำต่อเมื่อมี ความจำเป็นเพื่อให้เกิดความกระจ่างในบางประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน ดังนั้นจึงทำให้เห็นว่าบทบาท ของศาลในการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาของประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นไปตามหลักการค้นหาความจริงตามระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ ศาลจะมีบทบาทใน ลักษณะวางเฉย (passive) ศาลทำหน้าที่เพียงคอยควบคุมการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ กฎหมายกำหนดไม่ให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย โดยการ ดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จะใช้หลักการต่อสู้คดี (Adversary system หรือ Fight Theory) โดยจะให้คู่ความต่อสู้กันเอง เมื่อให้คู่ความต่อสู้กันเองใน ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จึงได้วางหลักประกันให้คู่ความคือ หลักแห่งความเป็นธรรม (Principle of Fairness)⁵ บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศในระบบ คอมมอนลอว์ (Common Law) จะไม่แตกต่างกับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีแพ่ง เนื่องจากระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จะไม่แยกแนวคิดในการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา ออกจากกัน บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงจึงเป็นไปตามพิธีที่กฎหมายวางกรอบไว้เท่านั้น (Ve rite formelle) กล่าวคือศาลมีบทบาทจำกัดในการค้นหาความจริงโดยปราศจากข้อแตกต่าง ระหว่างการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญา⁶

3.1.1.2 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในศาลที่ไม่มีลูกขุน

ศาลที่ไม่มีลูกขุนเป็นศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาประเภทความผิดเล็กน้อย คือคดีที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับไม่เกิน 2,000 ปอนด์ กระบวนการพิจารณาคดี ประเภทนี้จะกระทำโดยรวบรัดเพื่อให้การพิจารณาเสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็ว การพิจารณาจะกระทำ โดยผู้พิพากษานายเดียว การดำเนินคดีในลักษณะนี้จะถูกนำมาใช้ในศาลแขวงโดยผู้พิพากษาจะ พิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย โดยผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีเหล่านี้

² สมทรัพย์ นำอำนวยการ. (2541). *บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา*.

น. 8.

³ Gary Goodpaster (อ้างถึงในสมทรัพย์ นำอำนวยการ, 2541 น. 7)

⁴ สมทรัพย์ นำอำนวยการ. แหล่งเดิม. น. 9.

⁵ Gary Goodpaster (อ้างถึงในสมทรัพย์ นำอำนวยการ, 2541 น. 10)

⁶ สมทรัพย์ นำอำนวยการ. แหล่งเดิม. น. 11

ส่วนใหญ่จะเป็นคนธรรมดาไม่ได้เป็นผู้พิพากษาอาชีพที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายซึ่งถือเป็นจารีตประเพณีดั้งเดิมของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)⁷

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงพอสรุปบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงของประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ได้ดังนี้

1. ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างจำกัดโดยศาลจะเป็นเพียงผู้ตัดสินชี้ขาดคดีเท่านั้น ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบพยานหรือแสวงหาพยานหลักฐานหากไม่มีเหตุจำเป็นโดยหน้าที่ในการสืบพยานและแสวงหาพยานหลักฐานจะเป็นหน้าที่หลักของกลุ่มความ

2. โจทก์กับจำเลยจะต่อสู้กันเหมือนเช่นการดำเนินคดีแพ่ง โดยถือว่าคู่ความมีฐานะเท่าเทียมกัน ศาลไม่ช่วยคู่ความทั้งสองในการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม โดยโจทก์จะมีหน้าที่ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย

3. มีหลักเกณฑ์ในการสืบพยานที่เคร่งครัด การนำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนความต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

3.1.2 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law)

ในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่น ประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน การดำเนินคดีอาญานั้นจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) โดยถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา รัฐจึงมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา โดยองค์กรของรัฐเช่น ตำรวจ อัยการและศาลต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนภายในรัฐนั้นๆ การค้นหาความจริงจะเป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่จะรับผิดชอบในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในคดี โดยบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) มีลักษณะดังต่อไปนี้

3.1.2.1 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในประเทศฝรั่งเศส

บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในประเทศฝรั่งเศสผู้พิพากษามีบทบาทหลักในการพิจารณาคดี โดยศาลจะมีอำนาจเหนือ (Predominant Role) ในกระบวนการพิจารณาคดี มีอำนาจที่จะไต่สวน (Examining) จำเลยและพยานได้ และศาลมีอำนาจในการดำเนินการต่างๆ ที่ศาลเห็นว่าจำเป็นต่อการค้นหาความจริง⁸ ศาลจะไม่วางเฉย (passive) แล้วปล่อยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันเหมือนในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) แต่ศาลจะเป็นผู้ไต่สวน (interview)⁹ จำเลยและพยาน

⁷ สมทรัพย์ นำอำนาจ. (2541). *บทบาทของศาลในชั้นพิจารณาเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา*. น.11.

⁸ A.V. Sheehan (อ้างถึงใน สุริชา ม่วงผล, 2552 น. 46)

⁹ สุริชา ม่วงผล. (2552). *ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา*. น. 46.

เอง โดยพยานหลักฐานที่ถูกรวบรวมมาในกระบวนการขั้นก่อนการพิจารณา (pre-trial inquiries)¹⁰ จะเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องของจำเลย โดยศาลจะนำเอาข้อเท็จจริงเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณาว่าสุดท้ายแล้ว จำเลยเป็นผู้กระทำความผิด หรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนี้

1. บทบาทของศาลมัชฌิมโทษ (Tribunal Correctionnel) และศาลแขวง (Tribunal de Police) ในการค้นหาความจริง¹¹

ศาลแขวง (Tribunal de Police) มีอำนาจพิจารณาคดีความผิดลหุโทษ¹² ส่วนศาลมัชฌิมโทษ (Tribunal Correctionnel) มีอำนาจพิจารณาคดีความผิดมัชฌิมโทษ¹³ เนื่องจากกระบวนการพิจารณาในศาลแขวงมีพื้นฐานเป็นอย่างไรก็เหมือนกับกระบวนการพิจารณาในศาลมัชฌิมโทษ ผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงกระบวนการพิจารณาของศาลมัชฌิมโทษเป็นหลัก

เมื่อคดีได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลมัชฌิมโทษ (Tribunal Correctionnel) แล้ว คดีจะเริ่มจากการกระบวนการไต่สวนจำเลย โดยหัวหน้าศาลจะเป็นผู้ถามจำเลยก่อน หลังจากนั้นอัยการสามารถถามคำถามจำเลยได้โดยตรง ตามมาด้วยทนายความของจำเลยจะสามารถถามจำเลยได้โดยแนะนำคำถามให้ศาลเป็นผู้ถามจำเลย แต่ยังคงเป็นดุลพินิจของศาลที่จะถามคำถามดังกล่าวหรือไม่ก็ได้ หลังจากไต่สวนจำเลยแล้ว หัวหน้าศาลจะทำการไต่สวนพยานที่ถูกหมายเรียกมาต่อไป โดยศาลจะเริ่มจากการถามข้อมูลพยาน แล้วให้พยานสาบานตัว และให้พยานเบิกความแบบเล่าเรื่อง โดยช่วงสุดท้ายของการไต่สวนพยานอัยการสามารถถามคำถามโดยตรงไปยังพยานได้ ส่วนคู่ความอื่นในคดีทำได้เพียงแนะนำคำถามให้ศาลถามพยานเท่านั้น เหมือนเช่นการไต่สวนจำเลย เมื่อทำการไต่สวนจำเลยและพยานเสร็จแล้ว การดำเนินคดีจะเข้าสู่ช่วงการแถลงการณ์ปิดคดี (Closing Address) โดยจำเลยจะได้รับสิทธิที่จะพูดปิดท้ายเสมอ (Right to the Last Word) และเมื่อมีการแถลงปิดคดีแล้ว ศาลจะเป็นผู้พิพากษาว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าเห็นว่ามีความผิด ศาลจะพิพากษาลงโทษ แต่ถ้าเห็นว่าไม่มีความผิดศาลจะพิพากษาปล่อยตัวจำเลยไป ในการพิพากษาลงโทษนั้นศาลจะพิพากษาถึงค่าเสียหายด้วย

¹⁰ แหล่งเดิม.

¹¹ แหล่งเดิม.

¹² ความผิดลหุโทษ ได้แก่ ความผิดที่มีอัตราโทษปรับไม่เกิน 1500 ยูโร หรือไม่เกิน 3000 ยูโร

¹³ ความผิดมัชฌิมโทษ ได้แก่ ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก หรือปรับตั้งแต่ 3,750 ยูโรขึ้นไป

2. บทบาทของศาลอุทธรณ์ (Cour d'assises หรือ Assize court)¹⁴

ศาลอุทธรณ์ (Cour d'assises หรือ Assize court) มีอำนาจพิจารณาความผิดมหันตโทษ หรือความผิดอุกฉุกฎโทษ¹⁵ การพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์ จะแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือการดำเนินคดีก่อนวันพิจารณา (Interlocutor procedure) และการดำเนินคดีในวันพิจารณา (La procedure d'audience et des débats)

การดำเนินคดีก่อนวันพิจารณา เมื่อศาลได้สวนชั้นที่สองได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลอุทธรณ์แล้ว ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาแต่เฉพาะจำเลยที่ศาลสอบสวนชั้นที่สองกล่าวมาในคำฟ้องเท่านั้น แล้วพิจารณาคดีไปตามพฤติการณ์การกระทำผิดตามที่บรรยายมาในคำฟ้อง ส่วนจะพิจารณาพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดฐานใดนั้น ศาลอุทธรณ์มีอำนาจเต็มที่

พนักงานอัยการจะมอบตัวจำเลยให้แก่ศาลอุทธรณ์ และสำนวนการสอบสวนของศาลได้สวนชั้นที่สอง (dossier) จะถูกส่งตัวมายังเจ้าหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ พนักงานอัยการจะแจ้งคำฟ้องให้จำเลยทราบ และจะแจ้งให้ทราบรายชื่อลูกขุน และแจ้งให้จำเลยทราบรายชื่อพยานหลักฐานทั้งหมดด้วย ฝ่ายผู้เสียหายจะแจ้งชื่อพยานฝ่ายผู้เสียหายให้จำเลยทราบด้วย ในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาหัวหน้าคณะมีอำนาจที่จะให้สืบพยานเฉพาะที่เห็นว่าสำคัญก็ได้¹⁶

ขั้นตอนการดำเนินคดีก่อนวันพิจารณา วัตถุประสงค์ของการดำเนินการขั้นนี้มีเพื่อให้ศาลทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลย โดยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะสอบถาม (Interview) ชื่อ และนามสกุลของจำเลย การได้สวนจะกระทำในห้องของผู้พิพากษา การดำเนินการในขั้นนี้ประชาชนทั่วไปรวมถึงผู้เสียหายทางแพ่งและทนายความของผู้เสียหายทางแพ่งจะไม่ได้รับอนุญาตเข้าไปในห้องของผู้พิพากษาดังกล่าวได้ ส่วนที่ปรึกษากฎหมายของจำเลย (Legal Adviser) และอัยการสามารถเข้าร่วมในการได้สวนดังกล่าวได้ ถ้าจำเลยยังไม่มีทนายความ หัวหน้าศาลก็จะแต่งตั้งให้

เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการดำเนินคดีก่อนวันพิจารณาแล้วจะเป็นขั้นตอนของการดำเนินคดีในวันพิจารณาคดี (Trial) ก่อนเริ่มทำการพิจารณาคดีพนักงานอัยการและผู้เสียหายทางแพ่งจะต้องแจ้งให้จำเลยทราบถึงรายชื่อพยานทั้งหมดของฝ่ายตน ส่วนจำเลยก็ต้องแจ้งพยานฝ่ายของตนให้อัยการทราบ สำหรับผู้เสียหายทางแพ่งนั้นไม่ต้องแจ้งพยานของตนให้อัยการทราบ พนักงานอัยการก็ไม่มีหน้าที่เช่นนั้นต่อผู้เสียหายทางแพ่ง จำเลยแต่ละคนจะได้รับสำเนาคำให้การของพยานและสำเนารายงานของผู้ชำนาญการ (Expert) ตั้งแต่ก่อนเริ่มการพิจารณาคดี ทนายจำเลยมี

¹⁴ สุริชา ม่วงผล. (2552). ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา. น. 60-63

¹⁵ ความผิดอุกฉุกฎโทษ ได้แก่ ความผิดที่มีโทษจำคุก 10 ปีขึ้นไปหรือโทษที่หนักกว่านั้น

¹⁶ ธีรพันธุ์ รัศมีทัต (อ้างถึงใน สุริชา ม่วงผล, 2552 น. 61)

สิทธิที่จะเข้าถึง (Access) จำนวนการสอบสวน (dossier) ของศาลไต่สวน ได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ ต้องมีการแจ้งให้จำเลยทราบถึงรายชื่อของคณะลูกขุนด้วย ลูกขุนของประเทศฝรั่งเศสนับว่ามี ความก้าวหน้ากว่าประเทศอื่นๆ เพราะลูกขุนฝรั่งเศสมีอำนาจเพียงชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริง เท่านั้น หากแต่ชี้ขาดในปัญหาข้อกฎหมาย และยังพิจารณากำหนดโทษจำเลยอีกด้วย แต่ลูกขุนซึ่ง เป็นผู้ตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์และกำหนดโทษร่วมกับผู้พิพากษาไม่มีสิทธิที่จะเข้าถึง จำนวนการสอบสวนของศาลไต่สวนได้ การพิจารณาคดีต้องกระทำหลังจากผ่านการไต่สวนจำเลย ครั้งแรกแล้ว 5 วัน แต่หากจำเลยยินยอมจะพิจารณาคดีเร็วกว่านี้ก็ทำได้

ในชั้นพิจารณา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะสอบถามข้อมูลส่วนตัวของจำเลย เช่น ชื่อ นามสกุล วันเดือนปีเกิด อาชีพ เป็นต้น ต่อจากนั้นจะดำเนินการจับสลากเลือกคณะลูกขุน 9 คน และ เลือกลูกขุนสำรองไว้หนึ่งหรือสองนาย จากนั้นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเริ่มต้นด้วยการไต่สวน และซักถามจำเลย แล้วต่อด้วยการไต่สวนพยานบุคคล หลังจากนั้นผู้พิพากษาองค์คณะและคณะ ลูกขุนคู่ความมีสิทธิซักถามจำเลย และพยานบุคคลได้ ส่วนพนักงานอัยการและทนายความของ คู่ความก็สามารถถามได้เช่นเดียวกัน

เมื่อจำเลยและพยานเบิกความครบทุกคนแล้วจะมีการแถลงปิดคดี การปิดคดีในศาล ลูกขุนแตกต่างจากในศาลมัชฌิมโทษ เนื่องจากคู่ความจะใช้เวลาในการแถลงปิดคดีต่อศาลมากกว่า และการแถลงจะมีเหตุผลมากกว่าการแถลงปิดคดีในศาลมัชฌิมโทษ

เมื่อทนายความจำเลยแถลงปิดคดี ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะประกาศปิดการพิจารณาคดี แล้วดำเนินการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะถามคำถามต่อผู้พิพากษา องค์คณะอีก 2 นาย และคณะลูกขุนอีก 9 นาย โดยคำถามจะเกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาที่ปรากฏใน คำฟ้อง ตลอดจนเหตุต่างๆ ที่จะทำให้มีโทษหนักขึ้น และคำตอบจะมีเพียง ใช่ หรือ ไม่ใช่ เท่านั้น ในการตอบคำถามนั้นศาลและคณะลูกขุนจะต้องพิจารณาจากเฉพาะพยานหลักฐานที่ได้ถูกนำมา เสนอในชั้นพิจารณาด้วยวาจาเท่านั้น พยานหลักฐานใดๆ ที่ไม่ได้ถูกนำมาเสนอต่อศาลโดยทางวาจา ในระหว่างพิจารณาจะไม่สามารถนำมาพิจารณาได้ตรงต่อเพื่อตอบคำถามของหัวหน้าศาลได้ หาก ผลการออกเสียงปรากฏว่าจำเลยมีความผิดจะมีการลงมติกำหนดโทษ เมื่อลงมติเสร็จแล้ว ศาลและ คณะลูกขุนจะกลับมาที่ห้องพิจารณาอีกครั้ง หัวหน้าศาลจะแจ้งให้จำเลยทราบถึงขั้นตอนโดยย่อที่ จำเลยจะต้องกระทำถ้าเขาต้องการที่จะทำการอุทธรณ์ต่อไป แต่ถ้าตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิดก็จะ ปล่อยตัวจำเลยไป¹⁷

¹⁷ สุริชา ม่วงผล. (2552). ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา. น. 63.

3.1.2.2 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในประเทศเยอรมนี

บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในประเทศเยอรมันนั้น ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ (The Presiding Judge หรือ Vorsitzender) ซึ่งเป็นผู้พิพากษาอาชีพถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในกระบวนการพิจารณา มีหน้าที่ซักถามพยาน (The-Examiner-in-Chief) ดังที่ปรากฏในมาตรา 238 อนุมาตรา 1 ที่บัญญัติว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณา (conduct the trial) ไล่สวนจำเลย (examine the accused) และเป็นผู้สืบพยานหลักฐาน (take the evidence)¹⁸ แม้ในเยอรมันจะกำหนดให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกระตือรือร้น (active) แต่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันกลับมีบทบัญญัติในเรื่องของ “การถามค้าน” (Kreuzverhör หรือ cross-examination) ไว้ในมาตรา 239¹⁹ แต่เนื่องจากการถามค้านนั้นเป็นวิธีการค้นหาความจริงของการดำเนินคดีอาญาที่มีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความที่มีฐานะเท่าเทียมกัน โดยศาลจะเป็นคนกลางที่เป็นผู้ชี้ขาด ซึ่งเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนของประเทศอังกฤษดั้งเดิม ดังนั้นการต่อสู้ หรือการที่ศาลวางเฉย (passive) อย่างเคร่งครัดจึงไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งใช้ในประเทศเยอรมัน ทำให้บทบัญญัติในเรื่องของการถามค้านดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ไร้ผลโดยสิ้นเชิงมาตั้งแต่ต้น ตามคำกล่าวของ John H. Langbein ที่ว่า “This provision has been dead letter from the moment of its enactment” หมายความว่า “บทบัญญัตินี้จึงเป็นบทบัญญัติที่ไม่มีผลใช้บังคับตั้งแต่มีประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว”²⁰

การดำเนินการในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในประเทศเยอรมันจะเริ่มจากการแจ้งให้คู่ความและสาธารณชนทราบว่า กระบวนการพิจารณาคดีได้เริ่มขึ้นแล้วจากนั้นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะแจ้งว่าจำเลย ทนายจำเลย รวมตลอดถึงพยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญการพิเศษได้ปรากฏตัวต่อหน้าศาลแล้ว พยานบุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงหน้าที่ที่จะต้องให้การเป็นพยานและออก

¹⁸ John H. Langbien (อ้างถึงใน สุริชา ม่วงผล, 2552 น. 90)

¹⁹ stpo art 239 (cross-examination)

(1) The presiding judge shall leave the examination of witnesses and experts named by the public prosecution office and the defendant to the public prosecution office and defense counsel upon concurring application by both. Witness and experts named by the public prosecution office shall first be examined by the public prosecution office, those named by the defendant shall first be examined by defense counsel.

(2) After this examination the presiding judge shall also ask the witness and experts such questions as he deem necessary for further clarification in the case.

²⁰ คณิต ฒ นคร. (2540). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติไม่ตรงกัน.” รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด. น. 314.

จากห้องพิจารณาไป แล้วผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะสอบถามประวัติส่วนตัวของจำเลย หลังจากนั้นพนักงานอัยการจะอ่านข้อกล่าวหาจากคำฟ้อง (Anklage) ตามมาตรา 243 อนุมาตรา 3 เพื่อเป็นการแจ้งให้จำเลยทราบว่าการกระทำใดที่เขาถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด และการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดฐานใด หลังจากนั้นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะแจ้งให้จำเลยทราบว่า จำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ หากจำเลยพร้อมจะให้การ จะมีการสอบปากคำจำเลยตามที่ระบุไว้ในมาตรา 243 อนุมาตรา 4 และมาตรา 136 อนุมาตรา 2 กระบวนพิจารณาของประเทศเยอรมัน เป็นกระบวนการที่ลดบทบาทของนักกฎหมาย “Delawyerize” ในการตรวจสอบความจริง เนื่องจาก ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการพิจารณาจำเลยได้รับการส่งเสริมให้สนทนาโดยตรงกับผู้พิพากษาที่เป็นผู้แสวงหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำของเขา และเป็นผู้ตัดสินความหยวนๆของเขา²¹

เมื่อศาลไต่สวนจำเลยแล้วเสร็จ กระบวนพิจารณาต่อไปคือ การสืบพยาน การสืบพยานนั้นประกอบด้วย การสอบปากคำพยานบุคคล และพยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษซึ่งกระทำโดยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะเช่นเดิม ลำดับขั้นตอนการสืบพยานไม่มีการกำหนดไว้ในกฎหมาย แต่โดยทั่วไปจะเริ่มจากการสืบพยานบุคคลก่อนแล้วจึงสืบพยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ซึ่งถือเป็นอิสระของผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในการสืบสวน โดยศาลจะต้องสืบพยานบุคคลทุกคนที่ถูกเสนอชื่อมาโดยคู่ความ เว้นแต่ในกรณีที่เป็นพยานที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่สามารถยอมรับได้²² เมื่อเสร็จสิ้นการไต่สวนจำเลยและพยานบุคคลแล้ว ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะจะเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการ จำเลย ทนายจำเลย และผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาอาชีพหรือผู้พิพากษาสมทบได้ถามคำถามใดๆ แก่พยาน²³ การสืบพยานถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในชั้นพิจารณาคดี โดยศาลมีหน้าที่จะต้องหาพยานหลักฐานในเรื่องข้อเท็จจริงของคดีและที่ใช้ในการทำคำตัดสินเพื่อเป็นการค้นหาความจริงของคดี ตามมาตรา 240 อนุมาตรา 2²⁴ การหาพยานหลักฐานของศาลถือเป็นการตรวจสอบเหตุผลของข้อกล่าวหาที่เป็นผลร้ายแก่จำเลย แต่การค้นหาความจริงของศาลเพื่อนำมาพิสูจน์ในเรื่องของความน่าดำเนินและระดับโทษที่จะลงแก่จำเลย ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันได้กำหนดข้อจำกัดของการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในส่วนนี้คือ

²¹ John H. Langbien (อ้างถึงใน สุริษา ม่วงผล, 2552 น. 93)

²² สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (มกราคม-เมษายน 2551). “ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” *คูหาพ*, 55(1). น. 190.

²³ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. แหล่งเดิม.

²⁴ เป็นกรณีที่ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะอนุญาตให้พนักงานอัยการ จำเลย ทนายจำเลย และผู้พิพากษาสมทบถามพยาน

1. เฉพาะแต่พยานหลักฐานที่ระบุไว้ตามกฎหมายเท่านั้น อันได้แก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด (รวมถึงจำเลย) พยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานวัตถุ และพยานเอกสาร ที่จะถูกนำมาใช้เพื่อเป็นการค้นหาข้อเท็จจริง และ

2. พยานหลักฐานดังกล่าวจะสามารถนำมาอ้างในชั้นศาลได้ก็ต่อเมื่อเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในกฎหมายอันได้แก่ 244 ff. เป็นต้นไป

ส่วนการค้นหาความจริงในกรณีอื่นๆ ศาลสามารถทำได้ตามหลักการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยอิสระ (Freibeweis) กล่าวคือ ศาลสามารถที่จะทำการค้นหาความจริงได้ในทุกรูปแบบ เช่น การโทรถามข้อเท็จจริงทางโทรศัพท์ เป็นต้น และในหลายกรณีๆ ศาลก็ไม่จำเป็นต้องเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยเพียงแต่เชื่อว่าข้อเท็จจริงอันใดอันหนึ่งน่าจะเป็นเช่นนั้น ก็เป็นการเพียงพอแล้ว²⁵

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงพอสรุปบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงของประเทระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ได้ดังนี้

1. ศาลมีบทบาทหลักในการค้นหาความจริง ศาลมีอำนาจในการแสวงหาพยานหลักฐานนอกเหนือจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอต่อศาล การซักถามพยานเป็นหน้าที่ของศาล ศาลมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการรับฟังพยานหลักฐาน

2. การดำเนินคดีจะไม่มีลักษณะของการต่อสู้กันระหว่างคู่ความ แต่จะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาพยานหลักฐาน โจทก์กับจำเลยเป็นเพียงผู้มากระตุ้นให้ศาลค้นหาความจริงเพราะศาลจะไม่ผูกมัดกับพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอต่อศาลเท่านั้น

3. ในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) จะไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานที่เคร่งครัด ไม่มีบทตัดพยานแต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดให้มาสู่สำนวนคดีได้ โดยศาลจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานต่างด้วยตนเอง

3.2 หลักกยประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย (in dubio pro reo)

วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเป็นไปเพื่อให้เกิดสิทธิในการที่จะลงโทษการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความยุติธรรมเท่าเทียมกัน รวดเร็ว และแน่นอน Bacon กล่าวว่า “ความยุติธรรมจะดีที่สุดก็ต่อเมื่อรวดเร็วที่สุด” ในเรื่องของความแน่นอนในการลงโทษนั้นถือเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่ง Baccaria ได้เน้นย้ำว่า “สิทธิในการลงโทษควรเกิดขึ้นโดยการทำให้แน่ใจว่าความผิดอาญาต่างๆ นั้นได้ถูกดำเนินคดี” อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้บริสุทธิ์จะไม่

²⁵ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์. เล่มเดิม. น. 166-167.

ถูกลงโทษเพื่อจะให้วัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประสบผลสำเร็จ ในประเทศอังกฤษมีหลักปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีว่า “ปล่อยคนทำผิด 10 คนให้หลบหนี ดีกว่าให้ผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียวต้องมาทุกข์ทรมาน” จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่มาของหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo)²⁶

3.2.1 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยในประเทศระบบซีวิลลอว์ (Civil Law)

ในคดีอาญาศาลจะพิพากษาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ต้องปรากฏว่าพยานหลักฐานต่างๆ ถูกพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด โดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (proof beyond a reasonable doubt) ซึ่งเป็นมาตรฐานการพิสูจน์ (standard of proof) ในคดีอาญาที่ใช้ในชั้นพิจารณาพิพากษา ดังนั้นหากพยานหลักฐานที่น่าเสนอต่อศาลยังมีเหตุให้ศาลสงสัยตามสมควร (reasonable doubt) ว่ามีการกระทำความผิดขึ้นจริงหรือไม่ หรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่แล้ว ในกรณีเช่นนี้ศาลจะต้อง

ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ตามหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) โดยหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยในประเทศระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) มีรายละเอียดดังนี้

1) หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน

1.1 ข้อความทั่วไป

หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัย (Der Grundsatz in dubio pro reo) หมายความว่า ในกรณีที่มีข้อสงสัยต้องวินิจฉัยไปในทางที่เป็นคุณแก่จำเลย หลักดังกล่าวจึงไม่ใช่หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน แต่ถูกนำมาใช้เมื่อได้มีการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเสร็จเรียบร้อยแล้ว กล่าวคือ เมื่อฟังข้อเท็จจริงตามพยานหลักฐานในสำนวนแล้ว ดังนั้น หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยจึงไม่ใช่หลักเกณฑ์ในเรื่องของการพิสูจน์ข้อเท็จจริงแต่เป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินคดี (Entscheidungsregel)²⁷

ความเห็นดังกล่าวเป็นความเห็นทั้งในทางคำราและความเห็นทางศาล ดังนั้น ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ศาลจึงมีทางเลือกทั้งหมด 3 ทางด้วยกัน หลังจากที่ได้มีการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานแล้ว กล่าวคือ ทางแรกเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดอย่างแน่นอน ทางที่สอง จำเลยไม่ได้กระทำความผิด และในทางสุดท้าย มีความเป็นไปได้อย่างมากว่าจำเลยจะได้กระทำความผิดหรือไม่

²⁶ Shigemitsu Dando. (1965). *Japanese criminal procedure*. pp. 27-28

²⁷ Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ , 2556 น. 112)

กระทำความผิด หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยจะนำมาใช้ก็เฉพาะในกรณีสุดท้ายเท่านั้น และเป็นผลให้ศาลต้องยกฟ้องโจทก์ปล่อยตัวจำเลยไป²⁸

หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยไม่ได้หมายความว่า ในการวินิจฉัยคดีศาลจะต้องสันนิษฐานให้เป็นคุณแก่จำเลยถ้าไม่มีประเด็นที่จะวินิจฉัยให้เป็นคุณแก่จำเลย อย่างไรก็ตาม ก็ไม่อาจที่จะวินิจฉัยให้เป็นผลร้ายแก่จำเลยในกรณีที่จำเลยปฏิเสธแล้วไม่สามารถที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เป็นผลดีแก่ตนเอง²⁹ หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยไม่ได้รับการบัญญัติไว้ในกฎหมายโดยตรง แต่สามารถที่จะตีความได้ว่ามีหลักดังกล่าว โดยอ้อมจากหลักในเรื่องความผิดอาญา (Schuldgrundsatz)³⁰ และหลักในมาตรา 261 เพราะการที่ศาลจะตัดสินลงโทษจำเลยได้ต่อเมื่อเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง ด้วยเหตุนี้ การที่มีข้อสงสัยใดๆ ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่จึงไม่อาจที่จะลงโทษจำเลยได้ นอกจากนี้ ข้อสันนิษฐานในเรื่องที่จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ตามมาตรา 6 (2) ของอนุสัญญาของสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน 1950 ก็ได้บัญญัติรับรองหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยไว้ด้วย ปัญหาว่าหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยถือเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญยังทิ้งปัญหาดังกล่าวไว้ อย่างไรก็ตาม ไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัย หากจำเลยเชื่อว่าการที่ศาลตัดสินลงโทษตนนั้นศาลยังคงมีความสงสัยอยู่ แต่จะเป็นการขัดต่อหลักดังกล่าวเมื่อศาลได้ตัดสินลงโทษจำเลยไปทั้งๆ ที่ตนเอง (ศาล) นั้นก็ยังคงมีความสงสัยอยู่

1.2 ความเป็นมาทางในประวัติศาสตร์

การมีผลบังคับใช้ของหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยมีมาตั้งแต่เมื่อไหร่ นั้นยังไม่มีความกระจ่าง ที่เคยยอมรับกันว่าหลักดังกล่าวมีผลใช้บังคับมาตั้งแต่ในกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของโรมันนั้นก็เริ่มเป็นที่สงสัย เพราะกฎหมายของชนเผ่าเยอรมัน (Das gemeine Recht) มีหลักของการลงโทษในกรณีที่เป็นที่สงสัย (Die Verdachtsstrafe) ซึ่งมีโทษเบากว่าในกรณีที่ข้อพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ยังมีความสงสัยอยู่ หรือหลักที่ว่าจำเลยจะได้รับการปล่อยตัวไปชั่วคราวก่อนโดยมีเงื่อนไขว่า กระบวนพิจารณาคดีอาญาสามารถที่จะเริ่มขึ้นได้ใหม่ตลอดเวลา (absolution ab instantia) เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการที่จะต้องยกฟ้องในกรณีที่มีข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ การต่อสู้ในยุคของการฟื้นฟูศิลปวิทยา ซึ่งเกิดขึ้นในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 18 ที่ได้ต่อต้านหลักกฎหมายดังกล่าวของชนเผ่าเยอรมันเป็นการปูทางไปสู่การ

²⁸ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (พฤษภาคม-สิงหาคม 2556). “หลักการพื้นฐานของกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานบางหลักตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” *คูลหาฟ*, 60(2). น. 113

²⁹ แหล่งเดิม.

³⁰ Vgl.Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 113)

ยอมรับหลักกบฏประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลย³¹ หลักดังกล่าวได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นกฎหมายจารีตประเพณี หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของศาลได้รับการยอมรับครั้งแรกในศตวรรษที่ 19 นอกจากนี้ กฎหมายอาญาสารบัญญัติในปัจจุบันไม่มีข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอีกแล้ว³²

อย่างไรก็ตาม หลักกบฏประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยดูเหมือนจะประสบกับปัญหาความยุ่งยากพัฒนาการของอาชญากรรมที่มีลักษณะเป็นองค์กรหรืออาชญากรรมในทางเศรษฐกิจ เพราะในความคิดเหล่านั้นในบางกรณีไม่สามารถที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาได้ ซึ่งก็จะส่งผลให้กฎหมายอาญาไม่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ ด้วยเหตุนี้ ในบางกรณีเช่น ในความผิดฐานฟอกเงินจึงได้มีการเปลี่ยนหลักการในการพิสูจน์ความผิด กล่าวคือ ผู้ต้องสงสัยต้องพิสูจน์ถึงที่มาที่ชอบด้วยกฎหมายของทรัพย์สินของตน³³

1.3 ขอบเขตของผลการใช้บังคับหลักกบฏประโยชน์แห่งข้อสงสัย

1.3.1 หลักกบฏประโยชน์แห่งข้อสงสัย ในประการแรก นำมาใช้กับกรณีของการกระทำของจำเลยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ รวมทั้งปัญหาในเรื่องของการลงโทษจำเลยด้วย (die Schuld-und Straffrage)³⁴ เช่น ผู้ถูกกล่าวหาไม่จำเป็นต้องมาพิสูจน์ฐานที่อยู่ของตนเองแต่เป็นเรื่องของโจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยอยู่ในที่เกิดเหตุขณะที่มีการกระทำความผิดหรือเข้าร่วมในการกระทำความผิดในที่เกิดเหตุ นอกจากนี้ ในกรณีที่ความมีอยู่ของเหตุตัดการลงโทษ (Strafausschliessungsgruenden) เช่น การป้องกันหรือวิกลจริต หรือความมีอยู่ของเหตุยกเว้นโทษ (Strafaufhebungsgruenden) เช่น การกลับใจโดยสมัครใจในกรณีของการพยายามกระทำความผิดตามความเห็นของฝ่ายข้างมาก ยังคงเป็นที่สงสัยนั้นจะต้องยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยดังกล่าวให้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด หลักดังกล่าว ใช้รวมถึงกรณีที่ต้องประกอบในทางข้อเท็จจริงของ ความสำคัญผิดในข้อเท็จจริง (Tatbestandsirrtum) (RG 64,25) ของความสำคัญผิดในเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้ (Verbotsirrtum) หรือความมีอยู่ของการกระทำหลายกรรมต่างกัน (Tatmehrheit) หรือการกระทำความผิดเดียวแต่ผิดกฎหมายหลายบท (Tateinheit) (BGH MDR 1972,293) ยังคงเป็นที่

³¹ ในเยอรมันที่แคว้นปรัสเซียได้มีการบัญญัติหลักกบฏประโยชน์แห่งข้อสงสัยในปี 1849 ตามข้อเสนอของ v.Savigny, vgl.Hoyer (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 114)

³² Vgl. Roxin/Schuenemann, Strafverfahrensrecht (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 114)

³³ Vgl. Roxin (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 115)

³⁴ แหล่งเดิม.

สงสัยอยู่³⁵ รวมทั้งกรณีของเงื่อนไขต่างๆ สำหรับการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย³⁶ ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหลายคนหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยจะนำไปสู่ผลที่ว่าเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดคนใดคนหนึ่งจากหลายๆ คนได้รับประโยชน์แห่งข้อสันนิษฐานดังกล่าวจึงต้องสันนิษฐานว่าผู้ถูกกล่าวหาคนอื่นๆ เป็นผู้กระทำความผิด ผลก็จะกลายเป็นว่า ผู้ถูกกล่าวหาทุกคนได้รับการยกฟ้องแม้จะยืนยันได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาคนใดคนหนึ่งเป็นผู้กระทำความผิดก็ตาม (BGH StrV 1996,81)³⁷ หรือในกรณีที่พิสูจน์ไม่ได้ว่าผู้ตายตายจากยาพิษของ A หรือ B ในกรณีดังกล่าว A หรือ B จะถูกลงโทษเพียงแก่ฐานพยายามฆ่า หรือทั้ง A หรือ B จะถูกลงโทษในความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุน แม้ว่า A หรือ B คนใดคนหนึ่งจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดหรือในกรณีที่ไม้อาจหักล้างได้ว่าผู้ที่ฆาตกรรมคนอื่นไม่ได้ถูกยั่วยุให้กระทำการ ดังกล่าว ผลก็คือ ต้องถือว่าผู้ที่ฆาตกรรมคนอื่นได้ถูกยั่วยุให้กระทำการดังกล่าวและเป็นผลให้การได้รับโทษน้อยลงตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันมาตรา 213 หรืออย่างไรในกรณีที่มีความเป็นไปได้ว่าจำเลยที่ถูกฟ้องในความผิดฐานหมิ่นประมาทได้เคยถูกหมิ่นประมาทก่อน หากปรากฏข้อเท็จจริงดังกล่าวศาลสามารถยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไปตามมาตรา 199 ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันได้ หรือกรณีที่พิสูจน์ไม่ได้ว่าจำเลยในขณะที่กระทำความผิดเป็นเยาวชนหรือไม่ ต้องนำกฎหมายอาญาของเยาวชนมาใช้บังคับ (BGHSt 12,116)³⁸ อย่างไรก็ตาม หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยไม่ได้บังคับว่า ข้อเท็จจริงใดๆ ที่เป็นผลดีแก่จำเลยซึ่งไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือเท็จจะรับฟังโดยปราศจากข้อโต้แย้งในกรณีดังกล่าว ปัญหาว่าศาลจะเชื่อคำเบิกความของจำเลยว่าจริงหรือไม่นั้นเป็นไปตามหลักในเรื่องดุลพินิจอิสระในการชี้หน้าหนักพยานหลักฐาน³⁹

1.3.2 หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยไม่ใช้กับกฎหมายวิธีพิจารณาความ⁴⁰ อย่างไรก็ตาม ปัญหาว่า หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยจะใช้กับเงื่อนไขของการดำเนินคดี (Prozessvoraussetzungen) ซึ่งอยู่ในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความหรือไม่ และถ้าใช้จะมีขอบเขตแค่ไหน ยังคงเป็นปัญหาที่ถกเถียง กันอยู่ ปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นจะเป็นกรณีของการไม่อาจพิสูจน์ได้แน่ชัดว่าการกระทำความผิดขาดอายุความหรือไม่ หรือการกระทำความผิดดังกล่าวได้มีการ

³⁵ Vgl. Pfeiffer/Fischer (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 115)

³⁶ Vgl. Kleinknecht/Meyer-Gossner (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 115)

³⁷ Vgl. Roxin (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 116)

³⁸ Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 116)

³⁹ แหล่งเดิม.

⁴⁰ Vgl. Volk (อ้างถึงในสูรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 116)

อภัยโทษแล้วหรือไม่ หรือการที่การกระทำดังกล่าวศาลได้เคยมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว หรือ การที่เคยถอนคำร้องไปแล้ว ปัญหาดังกล่าวมีความเห็นแยกออกเป็น 2 ฝ่าย

ฝ่ายที่หนึ่งเห็นว่า หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยมีที่มาในทางประวัติศาสตร์โดยเป็น อีกด้านหนึ่งของหลักความน่าตำหนิ ด้วยเหตุนี้ในกรณีดังกล่าวจึงสามารถลงโทษจำเลยได้เพราะ การกระทำผิดของจำเลยในกรณีเช่นนี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าสงสัย หากแต่เป็นการที่จะฟ้องร้อง จำเลยได้หรือไม่ต่างหากที่ยังเป็นสิ่งที่น่าสงสัย

ฝ่ายที่สองเห็นว่า หลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยมีที่มาจากหลักนิติรัฐที่ว่าบุคคลไม่อาจ ถูกลงโทษได้ตราบเท่าที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า การกระทำของบุคคลดังกล่าวยังอยู่ภายใต้อำนาจรัฐที่จะ ลงโทษ ด้วยเหตุนี้ ในกรณีที่เป็นที่น่าสงสัยจึงต้องยุติการดำเนินคดี⁴¹ ความเห็นฝ่ายที่สองเป็น ความเห็นที่ถูกต้องซึ่งศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐ (BGH) ก็เห็นตามความเห็นดังกล่าว (ซึ่งเป็นการ กลับหลักการเดิมที่ศาลเคยวินิจฉัยไว้) ในกรณีที่มีปัญหาว่าการกระทำของจำเลยขาดอายุความ หรือไม่⁴² ในกรณีที่มีความสงสัยเกี่ยวกับความสามารถในการต่อสู้คดีของจำเลยก็ไม่สามารถทำการ สืบพยานต่อไปได้ (BGH NSz 1982,520 โดยไม่มีความชัดเจนในการพูดถึงหลักกบประโยชน์แห่ง ข้อสงสัยให้จำเลย) อย่างไรก็ตาม ศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐได้เน้นว่าการมีผลใช้บังคับของหลัก ดังกล่าวไม่อาจใช้ได้กับเงื่อนไขในการดำเนินคดีในทุกๆ กรณี แต่จะต้องดูเป็นกรณีๆ ไป⁴³ Prof.Roxin/Schuenemann เห็นว่าการดูเป็นกรณีๆ ไปตามความเห็นของศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐ นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพราะจะขัดต่อหลักนิติรัฐ⁴⁴ ในกรณีของเงื่อนไขการดำเนินคดี Prof. Kleinknecht⁴⁵ กลับเห็นว่า ไม่น่าหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลยมาใช้บังคับเพราะ กระบวนพิจารณาคดีจะดำเนินต่อไปได้ก็ต่อเมื่อเงื่อนไขในการดำเนินคดีอยู่และไม่ใช่เพียงแต่มี ความเป็นไปได้ของเงื่อนไขในการดำเนินคดี

1.3.3 ต่างจากในกรณีของเงื่อนไขการดำเนินคดี ตามความเห็นของฝ่ายข้าง มาก⁴⁶ เห็นว่าหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยไม่ใช่กับกรณีของการพิสูจน์ถึงกระบวนพิจารณาที่ ผิดพลาด เช่น การที่จำเลยอ้างในอุทธรณ์ว่าให้การไปโดยถูกบังคับอันเป็นการขัดต่อมาตรา 136a ใน กรณีที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าการละเมิดต่อมาตรา 136a หรือไม่ ศาลต้องตัดสิน contra reum (BGHSt

⁴¹ Vgl. Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴² Vgl. BGHSt 18,274,278f; BGH NJW 1995, 1297 (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴³ Vgl. Kramer (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴⁴ Vgl. Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴⁵ Vgl. Kleinknecht/Meyer-Gossner (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 117)

⁴⁶ Vgl. BGHSt 16,162,164,166f (อ้างถึงในสารสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 118)

16,164) ผลในทางกฎหมายของความเห็นฝ่ายข้างมากก็คือ บุคคลที่อ้างว่ามีข้อผิดพลาดของกระบวนการพิจารณาต้องพิสูจน์ถึงความมีอยู่ของข้อผิดพลาดดังกล่าว กล่าวคือ ต้องพิสูจน์ให้ศาลเชื่อได้ว่า กระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาดนั้นได้เกิดขึ้นจริง⁴⁷ ปัญหาว่า หลักการดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอไปหรือไม่นั้น Prof.Roxin/Schuenemann เห็นว่า เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพราะเป็นการขัดต่อหลักนิติรัฐ โดยเฉพาะในกรณีของมาตรา 136a ที่ให้คุ้มครองต่อการตัดสินใจที่เป็นอิสระของผู้ถูกกล่าวหา Prof.Roxin/Schuenemann จึงเห็นว่า ในกรณีที่มีข้อสงสัยว่ามีการละเมิดต่อบทบัญญัติในมาตรา 136a ก็ต้องนำหลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยมาใช้⁴⁸ นอกจากนี้ในกรณีอื่นๆ Prof.Roxin/Schuenemann เห็นว่า ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยในเรื่องของการละเมิดต่อกระบวนการพิจารณา ก็ควรที่จะสันนิษฐานให้เป็นประโยชน์แก่จำเลย เช่น ในกรณีที่เป็นที่สงสัยว่าได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาตาม มาตรา 136 แล้วหรือไม่ (เอกสารที่บันทึกการสอบปากคำของผู้ถูกกล่าวหาไม่ปรากฏว่าได้มีการแจ้งข้อหา แต่เจ้าหน้าที่ได้ยืนยัน ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาจจะเข้าใจผิด ว่าได้แจ้งข้อกล่าวหาตาม มาตรา 136 แล้ว) ก็ควรที่จะสันนิษฐานให้เป็นคุณแก่จำเลยว่าได้มีการละเมิดต่อกระบวนการพิจารณา ซึ่งผลก็คือ ทำให้การดังกล่าวของผู้ถูกกล่าวหาต้องห้ามมิให้รับฟัง (เห็นไปทางตรงข้าม BGH NStZ 1997, 609) ทั้งนี้เพราะว่าหากมีเหตุอันสมควรที่จะไม่รับฟังคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาแล้วก็เป็น การไม่ยุติธรรมที่จะลงโทษจำเลยโดยอ้างพยานหลักฐานที่ยังเป็นที่สงสัย⁴⁹

1.3.4 หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยใช้เฉพาะปัญหาในทางข้อเท็จจริง ไม่ใช่กรณีของข้อสงสัยในปัญหาข้อกฎหมาย⁵⁰ หรือการตีความกฎหมาย ศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐก็เคยวินิจฉัยไว้ว่า “หลักยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยใช้เฉพาะกับกรณีของการยืนยันข้อเท็จจริงและไม่นำมาใช้กับกรณีของการตีความกฎหมาย” (BGHSt 14,73)⁵¹ เช่น หากข้อกฎหมายใดยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ศาลไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับความเห็นที่เป็นคุณแก่จำเลย หากตามหลักการตีความแล้ว ความเห็นที่เป็นผลร้ายแก่จำเลยเป็นความเห็นที่ถูกต้อง⁵² เพราะปัญหาในข้อกฎหมายเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการวินิจฉัยและไม่อาจเป็นที่สงสัยได้⁵³

⁴⁷ Vgl. Hellmann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 118)

⁴⁸ Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 118)

⁴⁹ Vgl. Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 119)

⁵⁰ Kramer (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 119)

⁵¹ Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556, น. 119)

⁵² Vgl. Roxin/Schuenemann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556 น. 119)

⁵³ Vgl. Volk (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556, น. 119)

1.3.5 ปัญหาว่าหลักกบประโยชน์แห่งข้อสงสัยใช้เมื่อได้มีการนำสืบพยานหลักฐานมาแล้วทั้งหมดในคดีใดคดีหนึ่งหรือใช้กับการวินิจฉัยข้อเท็จจริงเป็นส่วนๆ ด้วย เช่น A ได้ร่วมกับผู้ร่วมกระทำความผิดอีกคนหนึ่งซึ่งไม่ทราบว่าใครบุกรุกเข้าไปในช่วงเย็นในบ้านครอบครัวของ F ซึ่งมีอายุระหว่าง 68-70 ปี ในระหว่างที่กระทำความผิดอยู่นั้น ผู้ร่วมกระทำความผิดกับจำเลยได้พบนาย F และนาง F จึงได้ทำการมัดตัวบุคคลทั้งสองไว้ เพราะนาง F ตกใจจึงหัวใจวาย จำเลยและผู้ร่วมกระทำความผิดได้หลบหนีไปพร้อมกับทรัพย์สินที่ลัก จำเลยได้โทรไปแจ้งกับพนักงานดับเพลิงโดยไม่เปิดเผยชื่อตนเอง แล้วแจ้งที่อยู่ของครอบครัว F และแจ้งว่านาง F หัวใจวายและต้องการหมอด่วน เมื่อเดินทางมาถึงปรากฏว่า นายและนาง F ได้เสียชีวิตแล้ว นาย F เสียชีวิตเนื่องจากเครียดจัดหัวใจล้มเหลว ศาลชั้นต้นจึงตัดสินลงโทษจำเลย A ในความผิดฐานลักทรัพย์ (โดยมีเหตุฉกรรจ์) โดยยกฟ้องในความผิดฐานชิงทรัพย์หรือชิงทรัพย์เป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย เพราะไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า ได้มีข้อตกลงระหว่างผู้ร่วมกระทำความผิดว่าจะมีการใช้กำลังบังคับหรือไม่ จึงต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยดังกล่าวให้แก่จำเลย นอกจากนี้ ยังต้องสันนิษฐานให้เป็นผลดีแก่จำเลยว่าจำเลยไม่ได้ใช้กำลังประทุษร้ายหรือได้สังเกตถึงการที่ผู้ร่วมกระทำความผิดได้ใช้กำลังประทุษร้ายต่อนาง F⁵⁴ การที่ศาลจะวินิจฉัยข้อเท็จจริงใดๆ ที่เป็นผลร้ายแก่จำเลย ต้องได้ความว่ามีข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่จริง หากข้อเท็จจริงดังกล่าวยังเป็นที่ยสงสัยก็ไม่ได้หมายความว่าต้องสันนิษฐานให้เป็นผลดีแก่จำเลยว่าไม่มีข้อเท็จจริงดังกล่าว แต่เป็นเรื่องที่จะต้องตั้งปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าวว่าเป็นเรื่องที่ยังไม่มีข้อยุติ หลักการเดียวกันนี้ใช้กับข้อเท็จจริงที่เป็นผลดีแก่จำเลยด้วย การพิจารณาแบบแยกส่วนของข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ นั้น ไม่อาจที่จะนำไปสู่ข้อสรุปที่จำเลยกระทำความผิดหรือไม่ การที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่นั้น จึงต้องพิสูจน์จากพยานหลักฐานโดยรวมทั้งหมด จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าศาลชั้นต้นไม่ได้ชี้ชัดถึงข้อเท็จจริงบางประการ เช่น แสงสว่างภายในบ้านรวมทั้งไม่ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เช่น การที่จำเลยจะรู้ถึงอายุของนาย F และนาง F หรือไม่ การบุกรุกเข้าไปในบ้านในช่วงเวลาดังกล่าว ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่าจะมีคนอยู่ เป็นต้น การจะวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้เป็นผลดีแก่จำเลยจะทำได้ก็ต่อเมื่อได้ประมวลข้อเท็จจริงทั้งหมดของคดีแล้ว ศาลมีเหตุผลอันสมควรที่จะสงสัยซึ่งศาลชั้นต้นได้ละเมิดต่อหลักการดังกล่าว ศาลสูงสุดแห่งสหพันธรัฐจึงได้มีคำพิพากษากลับ⁵⁵

⁵⁴ Vgl. Hellmann (อ้างถึงในสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, 2556, น. 120)

⁵⁵ แหล่งเดิม.

3.2.2 หลักกบประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ในประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)

หลักนี้เป็นหลักสากลที่ใช้เฉพาะกับการดำเนินคดีอาญา โดยหมายความว่า หากศาลพิจารณาพยานหลักฐานทั้งหมดที่โจทก์นำมาพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่แล้ว หากยังมีความสงสัยตามสมควรว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ หรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่แล้ว ศาลต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยไปโดยถือว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องตามหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ให้จำเลย

Lord Mansfield เคยกล่าวกับลูกขุนเกี่ยวกับหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยว่า “หากยังมีข้อสงสัยอยู่ และท่านยังไม่รับฟังจนเป็นที่พอใจได้ว่าเรามีความผิดแล้ว ท่านก็ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้เขาและปล่อยตัวไป” หลังจากนั้นมีการพบใน Session Papers ว่า “ในการพิจารณาพยานหลักฐานแล้ว หากยังมีข้อสงสัย บุคคลนั้นควรพ้นผิด หากท่านมีข้อสงสัยใดๆ ท่านควรปล่อยบุคคลนั้นไป” จากคำกล่าวดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่า ประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) มีการนำหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยมาใช้ตั้งแต่ในอดีต แต่ข้อสงสัยที่เกิดขึ้นนั้นอาจยังไม่เป็นเหตุที่ทำให้ลูกขุนตัดสินยกฟ้องโจทก์แล้วปล่อยตัวจำเลยไป แต่ข้อสงสัยที่เกิดขึ้นคงเป็นเพียงแค่เหตุบรรเทาโทษเท่านั้น เช่น ในปี ค.ศ. 1790 ลูกขุนของ Old Bailey ตัดสินว่า William Ingham มีความผิดฐานลักทรัพย์ แต่ขอให้ผู้พิพากษา ให้ความเมตตาแก่เขา ไม่ให้ต้องโทษประหารชีวิต เพราะยังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับแสงไฟในที่เกิดเหตุและการระบุตัวของผู้กระทำความผิด ซึ่งถ้าเป็นกรณีเช่นนี้ในปัจจุบันศาลอาจจะต้องพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไปตามหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัย แต่ในอดีตข้อสงสัยที่ควรจะนำสู่การยกฟ้องนั้นกลายเป็นเหตุบรรเทาโทษ⁵⁶

แต่อย่างไรก็ตามประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ไม่ได้กล่าวถึงหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัยไว้โดยละเอียดแต่จะกล่าวถึงหลักข้อสันนิษฐานว่าทุกคนบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และมาตรฐานการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (proof beyond reasonable doubt) เป็นส่วนใหญ่โดยเห็นว่าหลักกบประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) เป็นข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งของข้อสันนิษฐานว่าด้วยความบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (proof beyond reasonable doubt) คือ ความคลุมเครือ หรือข้อสงสัยใดที่เกิดจากพยานหลักฐานในการพิจารณานั้นต้องได้รับการวินิจฉัยให้เป็นประโยชน์

⁵⁶ JOHN H. LANGBEIN. (2003). *The Origins of Adversary Criminal Trial*. pp. 263-264

แก่ผู้ต้องหาตามหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) กล่าวคือ เมื่อศาลเห็นว่าจำเป็นหรือเป็นไปได้ที่จะตั้งข้ออนุมานหนึ่งข้อหรือมากกว่านั้นจากข้อเท็จจริงในพยานหลักฐานโดยตรงหรือพยานหลักฐานแวดล้อมแล้ว ก็ต้องพิจารณาว่าข้อเท็จจริงเหล่านั้นขัดกับความผิดของผู้ต้องหาหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้น ให้ยอมรับข้ออนุมานที่เป็นประโยชน์กับผู้ต้องหา และหากมีข้อสรุปที่สมเหตุสมผลในพยานหลักฐานและสนับสนุนความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ก็ต้องยอมรับข้อสรุปนั้นและปล่อยตัวจำเลยไป⁵⁷

ข้อสันนิษฐานว่าด้วยความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ข้อสันนิษฐานว่าทุกคนบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ในฝรั่งเศสเรียกว่า presumption d'innocence ส่วนเยอรมันเรียกว่า Unschuldvermutung หลักนี้ได้ยืนยันหลักของโลกตะวันตกว่ากรณีที่มีความผิดเท่านั้นที่จะต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย ซึ่ง Hale ได้กล่าวในปลายทศวรรษ 1600 ว่าปล่อยผู้กระทำความผิด 5 คนดีกว่าจับผู้บริสุทธิ์คนเดียวซึ่งลักษณะเช่นนี้กลายเป็นหลักสำคัญในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยสหรัฐอเมริกาไม่ต้องการปล่อยตัวจำเลยกรณีมีข้อสงสัย แต่ต้องการการพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัย ในสหรัฐอเมริกาเชื่อในนโยบายความชัดเจนในการกำหนดโทษอาญา⁵⁸

ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) มีขึ้นเพื่อกำหนดภาระของโจทก์ในคดีอาญา และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในการพิสูจน์ความผิดของบุคคล เพื่อรับรองให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีภาระที่ต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง เนื่องจากขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินคดีอาญานั้น มีมาตรการต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาเนื่องจากความผิดอาญาเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญารัฐจึงต้องกำหนดกลไกมาตรการต่างๆ เพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาจึงอาจก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างยากที่จะปฏิเสธได้⁵⁹ ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์จึงเกิดขึ้นเป็นเกราะกำบังให้กับประชาชน เพื่อป้องกันไม่ให้ถูกบังคับด้วยมาตรการต่างๆ ในการดำเนินคดีอาญา ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญาผู้ถูกกล่าวหา

⁵⁷ Karim A.A.Khan, Caroline Buisman, Christopher Gosnell. (2010). *Principle of evidence in international criminal justice*. p. 611.

⁵⁸ George P. Fletcher. (1968). *Two Kinds of Legal Rules: A Comparative Study of Burden-of-Persuasion Practices in Criminal Cases*. The Yale Law Journal, Vol. 77, No. 5 (Apr., 1968) pp. 881-882.

⁵⁹ อานนท์ มาเฝ้า. (2555, ธันวาคม). “บทวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ: คำวินิจฉัยที่ 12/2555 กับหลักสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐาน และข้อพิจารณาเพิ่มเติมประการอื่น (ตอนที่ 1).” *วารสารนิติศาสตร์*, 41(4). น. 827

จะไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นผู้กระทำความผิด และผู้ถูกกล่าวหาไม่มีหน้าที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง และรัฐจะปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความจริง

ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) หมายความว่า “ในคดีอาญาหลักการพื้นฐาน คือ บุคคลต้องไม่ถูกเชื่อว่ามีผิด จนกว่ารัฐพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร และปราศจากการวางภาระให้ผู้ถูกกล่าวหาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง⁶⁰ ในอดีตการดำเนินคดีอาญาไม่ได้ตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) แต่ตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานความเป็นผู้ผิด (Presumption of Guilt) ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาในอดีตผู้ถูกกล่าวหาจึงไม่มีสิทธิใดๆ ในการต่อสู้คดี ถูกมองว่าเป็นวัตถุแห่งการซักฟอก มีฐานะเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object)⁶¹ ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงให้การดำเนินคดีอาญาตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) แล้ว ผู้ถูกกล่าวหาจากที่เคยถูกมองว่าเป็นผู้ผิดก็กลายเป็นผู้บริสุทธิ์ ส่งผลให้มีสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดี และได้รับการยกฐานะให้เป็น “ประธานในคดี” (Prozesssubjekt/procedural subject)⁶² เมื่อเรากล่าวถึงข้อสันนิษฐานของการเป็นผู้บริสุทธิ์ เราไม่ได้กำลังพูดถึงเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการการอนุমানต่อการ (เกิดขึ้น/พิสูจน์) ของข้อเท็จจริงพื้นฐาน ในทางตรงกันข้าม เรากำลังพูดถึงเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของวิธีพิจารณาความอาญาของเราซึ่งกำหนดภาระในการฟ้องคดีอาญาของการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาจนปราศจากข้อสงสัย มันไม่ใช่กระบวนการขั้นตอนของการสันนิษฐานแต่เป็นกฎของนโยบายสาธารณะเพื่อที่จะปกป้องผู้บริสุทธิ์⁶³

ข้อสันนิษฐานว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) มีที่จากหลักสิทธิมนุษยชนปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (universal Declaration of Human Right) ข้อ 11 ว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย และผู้นั้นได้รับหลักประกันทั้งหลายที่จำเป็นในการต่อสู้คดี” ข้อสันนิษฐานว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption

⁶⁰ Black's Law Dictionary 9th Edition (Thomson Reuters, 2004). p. 1306 (อ้างถึงในเอกสารประกอบโครงการสัมมนาทางวิชาการ เนื่องในรำลึก ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย เรื่อง “การรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญากับรัฐธรรมนูญ วันเสาร์ที่ 27 เมษายน 2556)

⁶¹ คณิต ฌ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. น. 61

⁶² แหล่งเดิม. น. 62

⁶³ John A.Andrews and Michael Hirst. (1992). *CRIMINAL EVIDENCE*. p. 105.

of Innocence) เป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในหลายๆ ประเทศ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา แม้ว่าในรัฐธรรมนูญจะมีได้บัญญัติหลักการของข้อสันนิษฐาน ตามกฎหมายว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ไว้โดยตรง แต่หลักการดังกล่าวต่อมาได้มี การรับรองไว้ในส่วนบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม (Amendments) ที่ 5 และที่ 14 ตัวอย่างเช่นในคดี Coffin v. United States ซึ่งศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยในปี ค.ศ. 1985 ยืนยันหลักข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่า จำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยศาลสูงสุดวางหลักว่า ข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายอย่างแท้จริง ถือเป็นหลักการพื้นฐานและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และเป็นหลักการที่ต้องนำมาใช้บังคับในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา ในคดีนี้ศาลสูงสุดตัดสินให้จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 รับผิดชอบร่วมกับจำเลยที่ 1 ฐานเป็นผู้สมรู้ร่วมคิด และเป็นผู้สนับสนุนจำเลยที่ 1 ในการกระทำความผิดอาญาฐานปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตตาม The National Bank Act (section 5209) ลงโทษจำคุกอย่างน้อย 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี โดยศาลสูงสุดยืนยันว่า จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 จะต้องรับผิดชอบเมื่อมีการพิสูจน์ได้ว่ามีส่วนร่วมในการกระทำความผิดของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นประธานกรรมการธนาคาร⁶⁴

ข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ส่งผลต่อภาระการพิสูจน์ และมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา ซึ่งผลของการมีข้อสันนิษฐานว่าด้วยความเป็นผู้บริสุทธิ์นั้น ก่อให้เกิดมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา ว่าการจะพิพากษาลงโทษจำเลยนั้น ศาลต้องรับฟังพยานหลักฐานจนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร หากมีข้อสงสัย ศาลจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย

⁶⁴ จริฎู ภักดีชานกุล. *ศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยส่วนตน ปี 2555*. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2556, จาก http://www.constitutionalcourt.or.th/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=540&Itemid=175&lang=th&limitstart=10